

FAMILIA ȘI DELINCVENȚA JUVENILĂ

MARGARETA FLEȘNER

Family life deeply affects the delinquent teenagers. Their family lack of cohesion, the material difficulties it is confronted to, their parents misunderstandings, the affective rejection they are forced to cope with — these are only a few reasons for their deviance. These conditions lead to the conclusion that the family lacks (material, educational, affective, moral) draw the major causal coordinate of their delinquent behavior.

Delincvența juvenilă este o formă a devianței cu grave implicații sociale. Deoarece infraționalitatea juvenilă este un fenomen social extrem de eterogen, ce cuprinde o serie diversificată de acțiuni și fapte sociale care încalcă regulile de drept, cercetarea noastră¹ a pornit de la premisa că determinarea comportamentului delincvent juvenil este multiplă (plurifactorială, implicând niveluri diferite de cauzalitate).

Analiza etiologică realizată a încercat să evidențieze principalele cauze ale fenomenului; „cauze principale” nu în sensul de factori cauzali care influențează comportamentul individului într-un anumit moment (idee întâlnită în special în literatura juridică), ci de elemente psihosociale care, în întrepătrunderea lor specifică, alcătuiesc un complex cauzal cu influență determinantă pentru evoluția comportamentală a adolescentului.

Explicațiile cauzale au fost abordate din perspectiva teoretică a socializării personalității. Conceptul de socializare, folosit în sensul de proces complex de transmitere și interiorizare a valorilor și normelor existente în societate, a orientat analiza noastră, deoarece prin intermediul acestui proces de permanentă interacțiune socială se constituie și se structurează motivațiile atitudinile și formele comportamentale de participare efectivă a tinerei generații la viața socială. În acest sens au fost urmărite acele aspecte discordante ale socializării, elementele concrete prin care acesta își pierde semnificația pozitivă devenind o socializare “anomică”.

Pentru a cuprinde setul de cauze cu rol determinant în ceea ce privește formele de comportament infrațional juvenil, am avut în vedere gruparea lor pe trei coloane principale: psihoindividuale, psihosociale și sociale. Cercetarea empirică a demonstrat că nivelul psihosocial (și aici avem în vedere grupurile de socializare a personalității minorilor), are o importanță deosebită pentru înțelegerea fenomenului delincvent juvenil, iar dintre componentele acestui nivel, *problematica familială* a dobândit locul central, motiv pentru care vom sintetiza acele rezultate cu privire strictă la situația familiilor din care provin copiii delincvenți.

Desigur, în orice sistem social modul în care se realizează socializarea în familie influențează decisiv comportamentul individului. Pornind de la acest principiu studiul întreprins a încercat să surprindă în ce măsură diversele componente ale vieții de familie își pun amprenta asupra comportamentului copiilor și adolescenților și mai mult decât atât, care ar fi, în condițiile de astăzi ale societății noastre, relația specifică dintre aceste componente și contextul social general. Am avut în vedere în acest sens următoarele aspecte: creșterea numărului de familii destructurate, chiar dacă în multe cazuri acest fapt nu este înregistrat statistic, scăderea nivelului de trai pentru o parte însemnată din populație și implicațiile grave ale acestei evoluții economice pentru sistemul educațional familial, procesul de devalorizare socio-culturală determinat în special de schimbări fundamentale la nivelul aspirațiilor atât ale părinților cât și ale copiilor.

Din această perspectivă un sprijin teoretic l-am considerat a fi „teoria dezorganizării sociale” elaborată de așa-numita școală de la Chicago (ne referim în special la doi dintre reprezentanții ei: C.R. Shaw și H.D. McKay)².

Fără să absolutizăm rolul acestei teorii în înțelegerea cauzalității delinvenței juvenile, îi putem aprecia valabilitatea mai ales în ceea ce privește analiza calității socializării în viața de familie pe care o propune teoria. În urma analizei nivelului condițiilor în care se desfășoară socializarea adolescentului, Shaw și McKay au ajuns la concluzii de tipul: „delinvența juvenilă este consecința dificultăților materiale, a contradicțiilor și conflictelor individuale sau colective cu care se confruntă adolescenții și tinerii”; „adolescenții delinvenți provin din familii caracterizate printr-un nivel scăzut socioeconomic și cultural, condiții precare de locuință și confort și care au un număr mare de copii, nereușind să le asigure o educație adecvată”; „majoritatea detestă școlala și mediul școlar ceea ce-i determină să abandoneze școala, asociindu-se în grupuri stradale deviate”.

Deși teoria are evidente limite prin neglijarea nivelului psihoindividual al etiologiei delinvenței juvenile, totuși prin accentul pus pe elementele sociale (comunitare) ale socializării, atrage atenția asupra importanței remodelării mediului social în care se formează adolescentul, acolo unde există carențe psihoeconomice și educaționale. În ceea ce ne privește, acest aspect este evidențiat și de faptul că între o astfel de abordare și rezultatele cercetării noastre, există multe puncte comune, cu toate că între spațiul economic, social și cultural în care teoria dezorganizării sociale a fost elaborată și aplicată și cel din societatea noastră există deosebiri semnificative.

În cercetarea empirică ne-am oprit la studiul unei categorii aparte de minori delinvenți și anume cei care în urma cercetărilor juridice au fost încadrați în școli speciale de muncă și reeducare (SSMR), nu direct în penitenciare. Ei reprezintă categoria de vârstă 14-18 ani cu delikte ce au avut o serie de circumstanțe speciale care au înclinat decizia spre internarea autorilor în aceste școli: condițiile de săvârșire a infracțiunii, comportamentul anterior comiterii ei, lipsa recidivei.

Pentru studiul acestei categorii de adolescenți am constituit un lot de 150 de subiecți selectați din trei școli speciale (Craiova, Tg. Ocna, Găești); pe baza unei serii de indicatori: sex, vârstă, tipuri de infracțiuni, mediul de proveniență (urban-rural), nivelul de școlarizare, durata internării în școala specială, tipul de familie din care provine minorul.

Pentru aprofundarea problematicii cauzale, cercetarea fiecărui caz s-a realizat pe baza studiului documentar (o analiză completă a dosarului minorului ce cuprinde și ancheta

socială din familie) și prin aplicarea subiectului a unui „ghid de interviu” cuprinzând următoarele elemente:

a) date privind subiectul: vârstă, sex, mediu de proveniență, studii, calificare, ocupația la data arestării, starea sănătății.

b) date despre familia subiectului: — număr de membri (adulți — copii); — vârsta și starea civilă actuală a părinților;

— ocupația; — mediul de proveniență (pentru părinți și frați)

— suficiența sau insuficiența bunurilor de consum de bază;

— starea sănătății membrilor familiei (antecedente medicale);

— date privind locuința;

— relațiile dintre părinți;

— relația minor-adult.

c) delictul și împrejurările în care s-a produs:

— tipul de infracțiune;

— cauza, motivul și momentul schimbării comportamentului;

— descrierea grupului de prieteni, detaliat prezentat dacă este același cu grupul infracțional;

— modul de petrecere a timpului;

— durata internării;

— probleme ridicate de ancheta penală;

— atitudinea față de fapta comisă.

d) comportamentul în SSMR (modul în care s-a integrat în viața școlii).

e) percepția situației actuale și proiectarea subiectului în viitor în viața socială.

De asemenea, în unele cazuri (18) au fost realizate anchete sociale în familie, unde au fost intervievați părinții copiilor, iar condițiile de trai au putut fi observate și analizate mult mai bine.

Completarea analizei documentare prin interviul aplicat subiectului a dus la identificarea unor elemente psihoindividuale și psihosociale, ceea ce ne-a permis să putem aborda mai complex fiecare punct din analiză și în special aspectele semnificative despre viața de familie și modul în care aceasta este percepută de către subiect, în general problemele de integrare socială a subiecților.

Lotul a cuprins 120 de băieți și 30 de fete. Numărul mic de fete comparativ cu cel al băieților se explică prin aceea că totalul fetelor internate în școli, la data efectuării cercetării, era doar de 130 față de 2800 numărul de băieți.

Structura familiilor de proveniență este următoarea: 90 sunt familii ilegal constituite, iar 60 sunt dezorganizate (părinți divorțați care în prezent sunt fie recăsătoriți, fie trăiesc în concubinaj); 31 dintre cele 60 de familii destructurate sunt familii concubine. Aspectul este deosebit de semnificativ pentru relațiile dintre subiecți și părinți vitregi, dintre frați vitregi, în general pentru atmosfera din familiile respective, marcată în majoritatea cazurilor de certuri permanente, conflicte și agresiuni fizice. Pe de altă parte, luând în discuție posibilitățile materiale ale familiilor dezorganizate, este evident că acestea sunt foarte scăzute, generând motivații care în multe cazuri se concretizează în comportamentul deviant și delictiv al copilului.

Analiza ocupațională a părinților și nivelul studiilor au indicat o situație modestă socio-ocupațională: o pondere de 70% de părinți cu studii primare și gimnaziu și 60 de părinți (din total părinți) fără studii.

Atât din studiul dosarelor, cât și din interviurile realizate, a rezultat că este vorba de familii constituite dintr-un număr mare de membri, având copii numeroși și de vârste diferite. În 23 de familii numărul membrilor este mai mare de 7 persoane (între 7-14), fiind în majoritatea lor familii cu mai mult de 5 copii. În ordine descrescătoare repartiția pe număr de membri este următoarea:

- 27 de familii cu peste 7 persoane;
- 18 familii cu 6 persoane;
- 28 familii cu 4 persoane;
- 20 familii cu 3 persoane;
- și 9 familii cu 2 persoane.

Trebuie să ținem cont de faptul că cele 9 familii constituite din 2 persoane sunt familii monoparentale, cu probleme deosebite în ceea ce privește posibilitățile de supraveghere a copilului și chiar posibilitățile materiale și de educație.

Condițiile de locuit, repartiția veniturilor în aceste familii demonstrează situația materială precară pe care acestea o au, centrând prioritar cauza socio-economică în sistemul etiologic de ansamblu.

Din interviurile cu minorii a rezultat că multe dintre conflictele care se ivesc în aceste familii, indiferent de structura pe care o au, se bazează pe probleme ridicate de insuficiența veniturilor, a mijloacelor de existență în general (aici i-am avut în vedere mai ales pe subiecții internați în 1992 și 1993).

Cele mai multe dintre aceste familii locuiesc în condiții nesatisfăcătoare din punct de vedere al confortului și al dotării casnice. La această stare de disconfort se adaugă numărul mare de persoane care locuiesc într-o cameră. Astfel, 30% din subiecți locuiesc cu încă 2 persoane într-o cameră (de regulă frați mai mari sau mai mici), iar în 14% din cazuri numărul persoanelor cu care locuiesc subiecții în aceeași cameră este de 4-5 persoane. În aceste condiții camera copiilor, și mai ales „camera copilului” este un adevărat lux. Este reprezentativ în acest sens că din 100 de subiecți intervievați doar 6 au cameră proprie, 3 dintre ei fac parte din familii monoparentale și nu au frați.

Familiiile de romi constituie o categorie aparte sub acest aspect deoarece condițiile de locuit precare sunt dublate de o lipsă a educației de locuire astfel încât, chiar dacă în unele perioade au venituri suficiente, nu există preocuparea ca o parte din bani să fie investiți pentru procurarea unor bunuri care ar duce la creșterea gradului de confort în locuință.

Modestia condițiilor de trai, insuficiența mijloacelor necesare existenței s-au putut constata în special în urma anchetelor din familie ce au cuprins observații asupra nivelului de trai, dotarea casnică, numărul de camere, situația igienico-sanitară.

În strânsă legătură cu situația ocupațională a părinților și numărul mare de membri ai familiei, poate fi analizată situația veniturilor: 62 dintre aceste familii au venituri insuficiente, iar 27 dintre ele le-am putea încadra într-o situație specială, marcată practic de lipsă de venituri și care trăiesc din furturi, cerșetorie și speculă ocazională. Doar 14 familii dintre cele din mediul rural au în posesie pământ și gospodărie proprie.

Firește că această situație își pune amprenta asupra condițiilor de hrană, îmbrăcăminte și mijloace necesare educației copiilor. Fiind la vârsta la care au și necesități ce țin de preocupări specifice (distracții, filme, priorități de vestimentație modernă), tentația de a le obține fie și ilegal este foarte mare, mai ales în condițiile sociale din prezent, în care

s-a conturat un anumit tip de familie cu standard ridicat de viață, indicat de mulți subiecți — familia de întreprinzători — ce satisface cu ușurință capriciile adolescenților. O parte însemnată dintre cei intervievați pentru delictele de furt și tâlhării au afirmat că au săvârșit aceste infracțiuni pentru a avea banii necesari distracțiilor, sau pentru a cumpăra obiecte moderne de vestimentație. De asemenea, 40% dintre subiecți au afirmat că în familie părinții nu și-au pus problema unor venituri afectate distracțiilor pentru copii, deoarece nu au bani suficienți pentru strictul necesar.

Raportând nivelul scăzut al veniturilor la numărul mare de membri înțelegem de ce 70 dintre subiecți afirmă că nu au avut hrană suficientă în familie, iar 10 dintre ei susțin că pentru a-și asigura hrana au furat de multe ori mâncare din magazine și din piețe.

Veniturile acestor familii sunt dezechilibrate și de probleme medicale pe care le au. În 52 de cazuri am înregistrat bolnavi cronici care au nevoie de tratament special, de obicei costisitor. Cele mai frecvente sunt pentru părinți bolile de inimă și plămâni, iar pentru frații subiecților bolile psihice.

De asemenea, un alt element al dezechilibrului financiar, dar și moral, relațional, este alcoolismul. Sunt cunoscute implicațiile negative multiple ale acestui fenomen. În cazul de față, dorim să accentuăm asupra implicațiilor psihoindividuale cu efecte nebanuite în timp pentru copiii și adolescenții care fac parte din familii în care se consumă frecvent băuturi alcoolice și în care, din acest motiv, atmosfera familială este afectată profund, afectiv, moral și comportamental. Apar astfel, grave carențe afective concretizate fie printr-un comportament de severitate exagerată, fie printr-o stare de indiferență, mergând până la situația în care copilul este lăsat să-și procure singur hrană. În acest fel sunt deteriorate relațiile dintre părinți și copii.

Deși în sine este îngrijorător numărul de 74 de cazuri (din totalul lotului) în care cel puțin un membru al familiei este alcoolic, interviurile au scos în evidență și alte aspecte relevante, declanșate de consumul exagerat de alcool:

- sentimente confuze, contradictorii față de părinții care consumă alcool, scăderea respectului și încrederii în ei;

- sentimente de indiferență și chiar ură față de tatăl alcoolic și agresiv, dar și imitarea comportamentului agresiv în rezolvarea conflictelor interpersonale pe care le-au avut subiecții;

- labilitatea psihică și structurarea negativă a personalității subiecților;

- sentimente de frustrare, tendința de a părăsi mediul familial și de a avea un rol în altă structură socială (ex. grupul stradal, unde minorul își poate satisface anumite aspirații specifice vârstei);

- tendința de a domina la modul negativ alte persoane mai slabe (este cazul violurilor);

- subiecții care consumă frecvent alcool, o mare parte dintre ei săvârșind infracțiunea sub influența consumului de alcool (infracțiunile de omor și lovitură cauzatoare de moarte, în marea majoritate a cazurilor sunt săvârșite sub influența băuturilor alcoolice — din cele 30 de cazuri analizate doar 4 omoruri și 2 lovituri cauzatoare de moarte au fost comise în scop de jal).

În strânsă legătură cu deficiențele familiale amintite este prezența antecedentelor penale din familia minorului. În 44 din cele 150 de cazuri supuse analizei există astfel de

antecedente, în rândul părinților 30 (22 în ceea ce privește pe tată și 8 pentru mamă) și 14 în cazul fraților mai mari. Pentru mediul în care se socializează copilul și adolescentul, comportamentul infracțional al membrilor din familie îi influențează negativ atitudinea și comportamentul în viața socială. Ne putem da seama ce înseamnă pentru evoluția psihică a unui copil de 5 ani (este cazul unuia dintre subiecți) prezența sa ca martor ocular al unei crime ce a avut loc ca urmare a unui grav conflict în familie între bunic și tată; sau care va fi evoluția psihosocială a copiilor care știu și văd că părinții lor fură (în 12 din cazurile de furt analizate au existat antecedente penale familiale cu același delict).

Folosirea adolescenților de către adulți din propria familie (este mai ales cazul familiei de romi) își găsește printre explicații, pe lângă cele sociale și educaționale, și una de ordin legislativ. Pedepsele prevăzute pentru minori sunt foarte reduse comparativ cu cele pentru adulți. În cazul infracțiunii de furt, spre exemplu, pedeapsa este între 2 ani și 2 1/2 ani, iar calificarea efectuată în școlile speciale pentru minori creează posibilitatea reducerii ei la jumătate.

În marea majoritate a cazurilor (110 din totalul de 150) relațiile intrafamiliale se înscriu în perimetrul neînțelegerilor, conflictelor, certurilor grave și violenței. Numărul frecvențelor neînțelegeri a rezultat a fi la egalitate ca cel al conflictelor (câte 37 de cazuri pentru fiecare tip de relație), în alte 36 de cazuri fiind vorba de conflicte grave în care sunt prezente agresiunile fizice.

Este semnificativ faptul că din cele 40 de familii în care relațiile dintre părinți sunt armonioase, în 20 din cazuri infracțiunea adolescentului a fost accidentală, produsă în urma unor circumstanțe atenuante.

Relațiile conflictuale dintre părinți afectează comportamentul lor față de propriul copil, cât și atitudinea pe care acesta din urmă o are față de părinți. Adolescenții cu care am discutat s-au dovedit a fi remarcabili observatori ai vieții de familie atât în ceea ce privește percepția mediului familial în ansamblu, cât și a modului în care fiecare membru al familiei se raportează la ei. Rezultatele interviurilor au indicat percepția atitudinii de indiferență atât din partea tatălui, cât și a mamei în mai mult de jumătate din cazuri (68). La rândul lor minorii răspund acestei atitudini prin sentimente de indiferență față de părinți și chiar de ură profundă (în 22 de cazuri), atitudine care nu ne surprinde, mai ales pentru accii copii părăsiți, de unul sau de ambii părinți, de la vârsta de 1-2 ani, sau pentru copiii respinși permanent cu brutalitate de către părinți. În aceste condiții, neavând sentimentul că este acceptat de propria familie, adolescentul nu se mai lasă îndrumat și condus de familie, devine la rândul său brutal, chiar violent, căutând să se simtă în siguranță prin conduite agresive. Duritatea și ostilitatea din familie va fi extrapolată în orice mediu social cu care el va veni în contact, considerându-se în permanență amenințat.

Se poate susține, fără teama de a greși, că lipsa de afectivitate resimțită profund de copil în familie, indiferent de determinantele pe care le are, reprezintă o cauză directă a comportamentului său instabil, influențabil și potențial deviant.

La întrebarea prin care subiecții trebuiau să motiveze de ce consideră că au ajuns să comită infracțiuni, pe primul loc s-au situat răspunsurile cu referire directă sau indirectă la problemele din familie și anume:

- violența tatălui sau a tatălui vitreg;
- alcoolismul unuia dintre părinți (în special tatăl);

- mamă decesată, tatăl acolic;
- tată decesat, mamă grav bolnavă care are în întreținere mai mulți copii;
- mamă decesată, tatăl arestat;
- fără mijloace de subzistență.

Imaginea acestui tip de familie se completează realizând o succintă analiză a preocupărilor educaționale în general și a celor școlare în special. Relevantă pentru acest aspect a fost ancheta realizată în familie. Din totalul familiilor vizitate doar într-un singur caz a fost vizibilă atitudinea normală față de școală, „normalitatea” fiind exprimată prin stabilirea contactelor permanente între părinți și profesori, prin supravegherea constantă a copilului. În alte două cazuri legătura cu școala este stabilită ocazional, atitudinea masiv reprezentată fiind de indiferență. Din discuțiile purtate pe această temă a reieșit clar că ultima categorie cuprinde părinți incapabili de a înțelege necesitatea școlarizării copilului, în general importanța educației pentru ca propriul copil să se manifeste comportamental corect cu viața socială.

În cealaltă extremă, a grijii exagerate pentru copil, a impunerii educației în mod forțat, printr-un stil agresiv, sunt două cazuri care atrag atenția asupra faptului că și o supraprotecție și o dominare agresivă, chiar din bune intenții, conduc copilul sau adolescentul spre devianță comportamentală.

În unele cazuri părinții motivează ostilitatea față de continuarea școlii prin aceea că în prezent copilul nu ar mai avea nevoie de studii pentru câștigarea banilor. Este semnificativ acest gen de atitudine pentru perioada pe care o traversăm deoarece indică devalorizarea unor valori educaționale, având influență extrem de negativă pentru evoluția socială în ansamblu.

Corelând răspunsurile date de adolescenți și părinții în cauză cu răspunsurile la aceleași întrebări puse unor elevi din câteva licee bucureștene (clasele a IX-a și a X-a), întrebări ce vizau continuarea studiilor, prefigurarea unei angajări în servicii ce solicită o calificare, am putut concluziona că această atitudine este mult mai răspândită și cuprinde straturi sociale diverse. Indiferent de tipul de familie din care provin, inclusiv unele dintre cele în care părinții au studii superioare, mulți adolescenți nu mai vor să continue studiile, vor să câștige bani, mulți și în scurt timp, calificându-se în ceea ce se numește „lumea afacerilor”. Alunecarea spre această extremă a „liberalizării” concepției despre profesie este periculoasă din cel puțin două motive:

— intrarea în lumea afacerilor fără o pregătire specială și pe fondul de labilitate ce caracterizează perioada adolescenței, fără o susținere materială, se realizează de cele mai multe ori prin eludarea legii;

— din punct de vedere social (micro-social) este un motiv de îngrijorare faptul că la această categorie socială, deloc neglijabilă pentru evoluția societății, scad nivelul de instruire și dorința de pregătire profesională. Lipsa de calificare propriu-zisă are repercusiuni atât la nivelul economiei în ansamblu, lipsind-o de forță de muncă necesară cât și în ceea ce privește sentimentul de securitate individuală și colectivă. Această insecuritate deja menținută de scăderea nivelului de trai, se accentuează datorită prezenței fenomenelor social-patologice, atât în forma lor manifestă, cât și ca potențialitate.

Sunt semnificative pentru aspectul educațional nivelul de școlarizare a subiecților din lotul cercetat, cât și calificarea sau lipsa lor de calificare consemnate la data internării în școala specială.

Repartiția studiilor:

Fără studii	1-4 clase	5-6 clase	7-8 clase	9-10 clase	Studii liceale	Școala profesională
12	20	12	60	33	3	10

- 120 dintre ei nu aveau calificare;
- 21 erau încadrați în muncă în sector de stat;
- 17 erau încadrați în muncă în sector particular;
- 30 erau încă elevi;
- 82 nu aveau loc de muncă

Este exprimată la altă scară tendința generală care a indicat statistic faptul că majoritatea minorilor delincvenți nu au o ocupație și au abandonat școala.

Nivelul scăzut al studiilor exprimă pe de o parte lipsa de preocupare a familiilor din care provin adolescenții pentru aspectul educațional, iar pe de altă parte evidențiază modul în care nivelul scăzut de instruire predispune la comportament deviant și infracțional. Dacă adăugăm și faptul că 26 dintre subiecți au familie proprie și 25 au copii, înțelegem cum se perpetuează un mod de viață marginal.

Perpetuarea marginalizării sociale a fost evidențiată în analiza noastră de particularitățile prezentate de situația adolescenților cuprinse în lot. Dacă în cadrul băieților influența comportamentală negativă vine mai ales din partea propriei familii, în cele mai multe cazuri (21) fetele au suportat o dublă determinare comportamentală: din partea familiei de origine și din partea concubinilor cu manifestări antisociale.

Adolescențele care au comis infracțiuni au astfel o rută socială deosebită: plecate din familii grav carentate educațional și moral, devin cu ușurință victime ale unor persoane cu comportament deviant sau infracțional. Dintre cele 30 de fete cuprinse în lot, 10 au copii lăsați în îngrijirea bunicilor, mătușilor sau pur și simplu abandonți.

Atitudinea părinților față de situația în care se află copilul; față de fapta pe care a comis-o, se consolează cu problemele educaționale deja prezentate. Sunt foarte puțini părinți care conștientizează pericolul social ce îl amenință pe copil și își recunosc o mare parte din vină. În majoritatea cazurilor atitudinea este de indiferență (fie sunt și în prezent dezinteresați de ceea ce se întâmplă cu propriul copil, fie găsesc explicații generale, abstracte care nu au legătură cu situația concretă în care se află minorul).

O atitudine apropiată de cea de indiferență este aceea în care părinții dau vina cu ușurință pe anturajul copilului, fără să găsească în propriul comportament și în situația familiei nici o vină. Tocmai această tendință de eludare a oricărei încercări de culpabilizare ascunde numeroase neajunsuri atitudinale și comportamentale ale părinților.

Din toate aspectele prezentate rezultă că adolescenții delincvenți sunt puternic marcați de viața de familie. Lipsa de coeziune din familiile lor, dificultățile materiale cu care acestea se confruntă, neînțelegerea de către părinți a problemelor pe care le au adolescenții, respingerea afectivă, se constituie în motivații infracționale pentru majoritatea dintre ei.

În acest context, se poate trage concluzia că deficiențele familiale în integralitatea lor (materiale, educative, afective, morale) alcătuiesc coordonata cauzală dominantă pentru comportamentul delincvent juvenil.

Accentuăm asupra luării în discuție a curenților familiale în ansamblul lor deoarece, luate în sine elemente ca: veniturile existente în familie, statutul ocupațional al părinților și nivelul studiilor, numărul mare de membri din familie, nu reprezintă factori de influențare comportamentală negativă pentru copii și adolescenți.

Cu toate acestea, se poate preciza că în contextul socio-economic general din societatea noastră, posibilitățile de redresare a situației familiilor aflate în dificultate (și aici avem în vedere nivelul de trai scăzut, reducerea șomajului, posibilități pentru educație, condiții de locuit, rezolvarea unor probleme medicale) sunt extrem de reduse favorizând perpetuarea lor.

Dacă în general se pune la îndoială existența unei culturi a sărăciei, în special pentru evitarea „etichetărilor” sociale, considerăm că nu există dubii în ceea ce „privește manifestările patologice” ale sărăciei. Se poate astfel demonstra incidența proceselor sociale patologice de toate tipurile în rândurile familiilor sărace: boli fizice și psihice, dezmembrarea familiei, alcoolismul, violența, deviația comportamentală, criminalitatea.

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. Cercetarea a fost realizată în perioada februarie-martie 1993 de reprezentanți ai I.C.C.V.
2. C.R. Shaw, A.D. Mackay, *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, Chicago, University of Chicago Press, 1962.